

Nevidomí a matematika
Vzorce v Braillově písmu
Transkripce
Požadavky na aplikace
Blind Moose
LATEX
MathML
Lambda editor
ARET
Budoucnost

ZVUKOVÉ VYJÁDŘENÍ SLOŽITĚJŠÍCH MATEMATICKÝCH VZTAHŮ

Anežka Koublová
FI MU

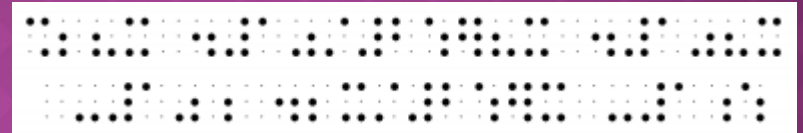
Nevidomí a matematika
Vzorce v Braillově písmu
Transkripce
Požadavky na aplikace
Blind Moose
LATEX
MathML
Lambda editor
ARET
Budoucnost

Problémy nevidomých s matematickými vzorci

- zrakové X hmatové x sluchové vnímání
  - zrak - od celku k detailům
  - hmat - záleží na reprezentaci
    - Braille - sekvenční zpracování
    - „reliéf“ - podobně jako zrakem
  - sluch - sekvenční zpracování
    - chybí stálý přehled o celku
    - hledání způsobů kompenzace

$$\sqrt{\frac{(x+1)^2}{(x+1)(x-1)} + \frac{x^2}{x-1}}$$

`\sqrt{\frac{(x+1)^2}{(x+1)(x-1)} + \frac{x^2}{x-1}}`

- komunikace mezi studentem a učitelem
  - i když student pochopí zadání a příklad právně vyřeší, učitel nemá přehled o jeho průběžné práci
  - není prakticky možné převádět každý jeho krok

Nevidomí a matematika
 Vzorce v Braillově písmu
 Transkripce
 Požadavky na aplikace
 Blind Moose
 LATEX
 MathML
 Lambda editor
 ARET
 Budoucnost

Braillovo písmo v matematice

- šestibodový nebo (nověji) osmibodový zápis znaků
  - šestibodový
    - 64 znaků, málo i pro běžné texty
    - systém prefixů

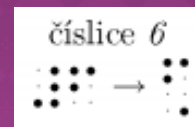
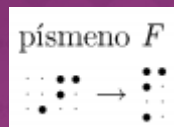
a	⠁	b	⠃	c	⠉	d	⠙	e	⠑	f	⠋	g	⠎
h	⠓	i	⠏	j	⠗	k	⠅	l	⠇	m	⠍	n	⠪
o	⠛	p	⠞	q	⠒	r	⠞	s	⠎	t	⠞	u	⠤
v	⠧	x	⠭	y	⠽	z	⠵	ý	⠽	(1)	⠞	w	⠵
ž	⠵	ů	⠵	á	⠁	ě	⠑	č	⠉	ď	⠙	š	⠎
ň	⠎	/	⠇	ť	⠞	ó	⠛	ř	⠞	,	⠂	;	⠆
:	⠆	+	⠐	?	⠑	!	⠆	”	⠞	(	⠞	*	⠆
)	⠞	.	⠆	-	⠞	í	⠏	é	⠑	ú	⠤	(2)	⠞
'	⠆	(3)	⠞	(4)	⠞	(5)	⠞		⠆	(6)	⠞	(7)	⠞
												(8)	⠞
												(9)	⠞

- (1) – plný znak
 (2) – prefix „číselný znak“
 (3) – apostrof
 (4) – prefix pro řecké písmeno malé
 (5) – prefix pro řecké písmeno velké
 (6) – prefix pro malé písmeno latinské abecedy
 (7) – prefix pro řetězec velkých písmen latinské abecedy
 (8) – prefix pro velké písmeno latinské abecedy
 (9) – prázdný znak – mezera

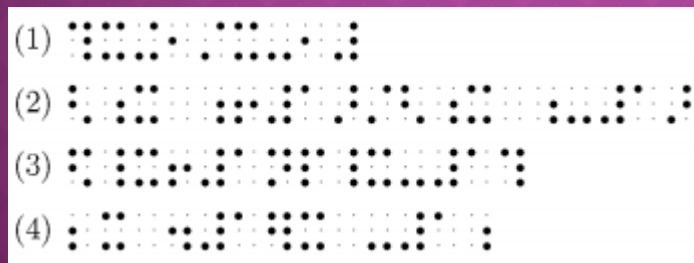
Braillovo písmo v matematice

- osmibodový zápis
256 znaků, nenahrazuje šestibodový systém
používá se např. u PC s braillovým řádkem
nepotřebuje prefixy (např. a ->A přidáme 7. bod)

příklady převodu

- matematické notace v braillovém písmu
  - počítala s nimi již první verze písma
  - problém: rozdíly v národních normách

- (1) Nemethův kód
- (2) britská
- (3) italská
- (4) česká

Nevidomí a matematika
Vzorce v Braillově písmu

Transkripce

Požadavky na aplikace

Blind Moose

LATEX

MathML

Lambda editor

ARET

Budoucnost

Absence standardů

- každý student řeší transkripce vzorců po svém
- problémy při komunikaci
  - student - student
  - student - učitel
- příklady „soukromých“ transkripcí

Kvadrurní formule: $q(f) = \sum_{i=0}^n (a_i \cdot f(x_i))$

$$\sum_{i=0}^n a_i f(x_i)$$

Chyba kvadrurní formule: $r(f) = \int_a^b f(x) dx$

$$\int_a^b f(x) dx$$

$r(x^{p+l}) \neq 1$

$$r(x^{p+l}) \neq 1$$

Nevidomí a matematika
Vzorce v Braillově písmu
Transkripce
Požadavky na aplikace
Blind Moose
LATEX
MathML
Lambda editor
ARET
Budoucnost

Požadavky na „matematickou“ aplikaci pro nevidomé

- osmibodový braillský výstup
- prohlížení, editace, lehká navigace v dokumentu i jednotlivých výrazech - podle sluchu i hmatu
- hlasová syntéza - spolupráce s procházením vzorců
- schopnost komunikovat s jinými normami
- editace a prohlížení i pro vidící (ideálně dynamická během práce nevidomého - kontrola učitelem atp.)
- tzv. kompenzační fce - souvisí s linearitou zápisu v braillském písmu
- možnost procházet strukturu vzorce do hloubky, rozbalovat a sbalovat úrovně

$\sqrt{\frac{(x+1)^2}{(x+1)(x-1)} + \frac{x^2}{x-1}}$	<pre>{ </ / \> </ { } ^2 / ( ) ( ) \> </ [x+1] ^2 / (x+1) (x-1) \> </ [x+1] ^2 / (x+1) (x-1) \></pre>
---	--

Nevidomí a matematika
Vzorce v Braillově písmu
Transkripce
Požadavky na aplikace
Blind Moose
LATEX
MathML
Lambda editor
ARET
Budoucnost

Zápis matematiky v LATEXU

- značkovací jazyk, dobrá příprava textu pro zpracování na zvuk
- široké použití ve světě - „mezinárodní jazyk“
- příklady

```
$$  
y=\frac{x^2+13}{\sqrt{2-\sin x}}  
$$
```

$$y = \frac{x^2+13}{\sqrt{2-\sin x}}$$

```
$$  
f(x) = \left\{ \begin{array}{l} 0, \\ \quad x \leq 0 \\ \quad x > 0 \end{array} \right.  
\end{array} \right.  
$$
```

$$f(x) = \begin{cases} 0, & x \leq 0 \\ 1, & x > 0 \end{cases}$$

Nevidomí a matematika
Vzorce v Braillově písmu
Transkripce
Požadavky na aplikace
Blind Moose
LATEX
MathML
Lambda editor
ARET
Budoucnost

MathML - značkovací jazyk pro matematiku

- stojí na XML
- podobně jako LATEX dobrá příprava pro zpracování do zvukové podoby

```
<math>
  <apply>
    <eq></eq>
    <ci>y</ci>
    <apply>
      <divide></divide>
      <apply>
        <plus></plus>
        <apply>
          <power></power>
          <ci>x</ci>
          <cn>2</cn>
        </apply>
        <cn>13</cn>
      </apply>
    </apply>
  </math>
  <math>
    <apply>
      <minusX/minus>
      <cn>12</cn>
      <apply>
        <sin></sin>
        <ci>x</ci>
      </apply>
    </apply>
  </math>
```

Nevidomí a matematika
Vzorce v Braillově písmu
Transkripce
Požadavky na aplikace
Blind Moose
LATEX
MathML
Lambda editor
ARET
Budoucnost

MathML - značkovací jazyk pro matematiku

- stojí na XML
- podobně jako LATEX dobrá příprava pro zpracování do zvukové podoby

```
<math>  
  <apply>  
    <eq></eq>  
    <ci>y</ci>  
    <apply>  
      <divide></divide>  
      <apply>  
        <plus></plus>  
        <apply>  
          <power></power>  
          <ci>x</ci>  
          <cn>2</cn>  
        </apply>  
        <cn>13</cn>  
      </apply>  
    <apply>  
      <root></root>
```

```
<apply>  
  <minus></minus>  
  <cn>12</cn>  
  <apply>  
    <sin></sin>  
    <ci>x</ci>  
  </apply>  
</apply>  
</apply>  
</apply>  
</math>
```

$$y = \frac{x^2 + 13}{\sqrt{12 - \sin x}}$$

Nevidomí a matematika
Vzorce v Braillově písmu
Transkripce
Požadavky na aplikace
Blind Moose
LATEX
MathML
Lambda editor
ARET
Budoucnost

Projekt LAMBDA

- Linear Access to Mathematics fo Braille Devices and Audio-synthesis
- snaha navrhnout komplexní SW pro editaci formulí
- pracuje s lambda kódem, který je založený na jazyce MathML a ten potom překládá buď pro použití WYSIWYG editoru nebo pro braillovský, popřípadě hlasový výstup
- hlavní vlastnosti aplikace
  - kompenzační funkce
procházení struktury vzorce, rozbalování a sbalování na několika úrovních

$\sqrt{\frac{(x+1)^2}{(x+1)(x-1)} + \frac{x^2}{x-1}}$	<pre>{ \[\sqrt{\frac{(x+1)^2}{(x+1)(x-1)} + \frac{x^2}{x-1}} \] }</pre>
---	--

schopnost rozšířit výběr na nejbližší vyšší ucelený blok

automatické doplňování párových značek - předcházení chybám

široké možnosti nastavení - klávesové zkratky, uživatelské profily, makra...

Nevidomí a matematika
Vzorce v Braillově písmu
Transkripce
Požadavky na aplikace
Blind Moose
LATEX
MathML
Lambda editor
ARET
Budoucnost

Projekt LAMBDA

- vizuální prezentace
během práce se obsah dokumentu zobrazuje v běžné podobě ve vedlejším okně

učitel může sledovat postup výpočtu studenta a nepotřebuje znát braillské písmo

možnost interakce s dalšími osobami, kamarádi, rodiče, pomůcka při studiu - vysvětlovat už nemusí jen ten, kdo dokáže vzorec správně přepsat

tisk je možný nejen na speciální tiskárně pro Braillovo písmo, ale také na normální tiskárně v běžné podobě

Nevidomí a matematika
Vzorče v Braillově písmu
Transkripce
Požadavky na aplikace
Blind Moose
LATEX
MathML
Lambda editor
ARET
Budoucnost

Projekt LAMBDA

- hlasový výstup
stejně jako dokáže editor označit jen určitý
logický blok celé formule, je možné pouze tuto
část „přečíst“

funkce přibližuje nevidomému 2D vnímání výrazu
tak, jak jej vnímají ostatní

postupným čtením „zevnitř“ si student rychleji
uvědomí celkovou strukturu výrazu, což opět
zrychluje a zjednodušuje orientaci

existují dvě verze

1) „plná“ pro uživatele, kteří nepoužívají
braillovský řádek, popř. pro nové uživatele

2) „krátká“ pro zkušené uživatele,
nezdržuje a efektivně podporuje práci

Nevidomí a matematika
Vzorce v Braillově písmu
Transkripce
Požadavky na aplikace
Blind Moose
LATEX
MathML
Lambda editor
ARET
Budoucnost

ARET - projekt ZČU

- ARET je projekt západočeské univerzity, určený zejména pro výuku nevidomých na základních školách
- jedná se o webovou aplikaci, která nevidomým předčítá texty z učebnic, přidaných do systému učitelů škol, které jsou partnery projektu
- <http://ucebnice.zcu.cz/>
- zvuková reprezentace
  - aplikace používá již existující technologii firmy SpeechTech
  - jednotlivé oddíly jsou čteny různými hlasy - podpora orientace v textu
  - na funkčnosti se stále pracuje, např. na odhadování správného tvaru slova

Nevidomí a matematika
Vzorče v Braillově písmu
Transkripce
Požadavky na aplikace
Blind Moose
LATEX
MathML
Lambda editor
ARET
Budoucnost

Kde máme ještě mezery

- vývoj lepších systémů pro postupné procházení výrazu
- hlasová syntéza - zlepšování automatického rozpoznávání tvaru slov
- rozšiřování těchto nástrojů do všech škol s nevidomými studenty

Nevidomí a matematika
Vzorče v Braillově písmu
Transkripce
Požadavky na aplikace
Blind Moose
LATEX
MathML
Lambda editor
ARET
Budoucnost

Zdroje

- **Matematikapro nevidomé**
Počítačová podpora výuky a návrh české osmi bodové normy
Diplomová práce, Bc. Richard Šimek
- webové stránky projektu ARET
<http://ucebnice.zcu.cz/>
<http://aret.zcu.cz/redmine/projects/aret>
- webové stránky Teiresiás, projekt BlidMoose
<http://www.teiresias.muni.cz/?chapter=17-15>